

Şizimdaş kvar god bərənl
(vaz stil şərti fevral 19 lunə,
vii şərti mart 3 lunə, 1861
godə) vəli kreposnəj zaviş-i-
mossan, pomessikkezşan, sız
susana kreştjanaəs „OSVOBO-
DITƏM“. Liberalno-burzuaznəj
istorikkez gizisa ne ətik voç-
ka černilo, ne ətik tonna bu-
maga car Aleksandr II-əs
oskəmən, kədnə licemernəja
qımtisə „carən—OSVOBODITE-
lən“.

E t a „osvobozennoj“ pravilnaj ocenkasé setisë sija kadja revolucionnaj kruggez. N. G. Černyjevskij esë reformaës vezärtis, sto pomessikkez da nylen car mädëny vilis wævætne kreßsanaës i sija lois reformalën protivniken car dñnë da pomessikkez dñnë aslas nenavişt ponda, narodnaj massaez dñnë luov ponda 1862 goda. Černyjevskij veli arestujtäm i ьstëma ssylkaë, kytën olis ünäzyk 20 godşa, loktis wär Aleksandr II kuläm wætyn. Revolucionnaj kruggez otveçajtisë Aleksandr II-lë sijë vijnë resajtçemän. 1866 godyn aprel mišeçyn Karakozova kerë pervej pokuseñno Aleksandr II-oj vylë, së wærny kefëny esë una pokuseñnoez, kytçez mart I lunë 1881 godë car ez wæv vijëm. No carës vijëmbs ez burmat kreştjanstvoliš polozennoz: etë polozennoz pozis vezinë massovaj revolucijaen, proletariat veşkatlëm uvtyn. 1861 godşa reformaës östis paškët pozannez promyšlennoşt da proletarskëj dvizeñno vydymamlë i una istoriçeskaj uslovijaez dñrni Rossija lois pervej stranaen, kytën lois pobedonosnej proletarskëj revolucija.

SSSR-ын proletarskij revo-
lucija pobeda vsegdy tadmav-
tama vezhis mijan stranalen
çuzembañs. Bazytsk izme-
nennoes sogmisa nacional-
naj okrainaezyn, kyz primer
tuje bosny — Komi krajyn.
Leninskostalinskaj nacional-
nej polityka lovzatis komi na-
rodas. Komieziis polozenno-
se 60-er goddeze 19 vekə
pravdivəja myçcalis roc gi-
zis — demokrat F. M. Reset-
nikov "Podlipovci" poveştyu.
No Pila da Ssyojko ezə-vəle
kvetm tabbezən: niya kuzisə
şinən azzyp vraggeznysa,
kət i eze ezə kuze kyz kolə
pessyńda robedzajtyn (oz-
zaşa carskaj Rossijais bədəs
naroddezəs, kreştjanstvoəs
etaə velatis Lenjin — Stalin par-
tiya, bolşevikkezelən partiya).
Pila da Ssyojko obrazzezyn
myççaieməs saməj niya ko-
miez, kədna "buntujtis" Ku-
dymkarlı da Jogvaln. 1861
godşa ena sobitijaez jylis i loa-
sə setəmas podrobnežybz ske-
deñnoez, zandarmmez sek-
retnaj materiallez osnovanqno
vylip, kədna xraqitçən Mo-
skvaln Revolucija Arxivyn.

Dokumentiez, kədənə eməs Révolucija Arxivən, risujtənən seeəm kartına. 1861 godə krestjanskəj volnənqoezən əddənəzəksə vəli oxvatitəmas Kudəmkar da Jcgvə. Aprel 10. lunə-dı 1861 godə Pəremiş zandarmmez juərtənən sə jılış, sto Stroganov imenqo-ezən krestjana ətkazitçisə pomessicəj usəez tərtəməniş da nə vədkod zavişimoştis, bai-tənə, sto „tərmətən-dı usalimə pomessik vylə, a əni, kəz gosudarşa oza dumajə təpənən qəkinəs, gospodinə ovrok oza pondə təpənə, a vədkod loznəj roqatıjaez nıle doveritəm pravaez jılış. Siş naprimer: vətənələ şətəm koknət kəkgod kezə vəd povinoştəzəşən da vətəne mənifestəs nıle objavitəm pod-loznəj, siş-kəz sə vylən ezi vəv carskəj peçət da zolotəj bukvaez“. „Grafına Stroganova İnvenskəj okrugın“ nədorazumeñnoes“ (kəz stədlivəjə gubernator suə krestjanskəj volnənqoezsə) çularisə olişsez permjakkez, kədənə uməla baitənə roçən əzyl gruboşən, məndənqəzə vypə klassovəj protivorecijaez əzyl ostrota vənşən—A. P.), da mu-

Krestjanaəs „osvoboditəm“

pondasə təyinləri podaşez gosudarla ətməz gosudarstven-nəj krestjanakət" („Peremskəj guberniya 1861 godın krestjanskəj deloəz jılış done-şennoeziş“ 5–6 listtez).

Озланың juәrtсә, къз откazitcise түннү vičkuə kъvzьпь „osvobozdeңpo“ j y l i s manifest (siž-kъз dumajtisə, sto nijə nuetənъ prišagajtnъ graf Stroganovlə zavişimost kъk-god vylə) da Stroganov-vez sołanəj karavan e гавоçejjezəs ьstəmiş atka-
zitcəm jyliş. Zandarmmez

әтказітәм жылш пріцинаез-
сә азәрләп Stroganov-
lән пріказчіккөр көрстолу-
віялп. Niжа требуйтісә тұнтың
помесскілә нәдоімкәз. Re-
forma үләтәмпен Peterburgiš
вәли һстемаш карән осово-дөве-
реннәj отир, өреквьсајнәj пол-
номоциjаеzәn. Peremskәj гу-
бернәә вәли һстем „sъ вел-
ество өвитіs general-major
кназ Bagration“. Кбз токо
pondетcисә Kudьmкалы да
Jogvaln volneqdoez, Bag-
ration әтлаңп Peremskәj gu-
bernatorkәt general-major-
кәt Lozkarjovkәt, sek-zә mu-
nisә mestaa. Setçin arkmis
seeam kartina, sto carskәj
satrappezlә (klass да feo-
dalno-kreposniçeskәj sistema

самохранитем сеън) ков-
sis mukedlaen ionь рапт
pomesikklez: mukedlaen
veli vezemash imenqoezен
upravljaju88ejez, a muk-
dysl vnuositis „loktan kad
vylе ny dejstvijaezlis obraz“.
No Bagrationlən da Lozkar-
jovlən loktəmbs ez-ni ver-
mь suvtətnb sobytijaezlis
munəmsə. Peremskəj zan-
dacm-major Komarov apre
11 lunə 1861 godə telegra-
firujə zandarmmez sefiə
Dolgorukovlə: „Solikamskəj

кәд бүјстvo sluçajjezen. Кәткәз Bagration i vajetis Kudymbarksәj centralnәj selois olışsezsә kыvzәmә, no mu-kәd obvestvoes prodolzajtisә qe kыvzъпь, to me (mәndoz-kә sunь gubernator Lozkarjov A. P.), azzi vnyuzdeniye-jen, kнаz Bagration тңено şerti, setçin ыстам Peremskәj vnutreñej garnizonnәj batallionsа, kәdaňn komanda 200 mort, koňas Iqvenskәj okru-гып, әтсә, зикәz uspokoltә-mәz da naznaçitamсә konçı-tamәz.

Oşlanşa dokument (21—22 listteş)—zandarmeskəj oficer—major Komarovlən zandarm-mez sefi Dolgorukovla maj 1 lunşa 1861 godşa raport, kədə dopolnajtə vosstavşəj krestjanakət rasprava kartına-sə. Komarov Juərtə, sto Bagration trebovanqo şərti, Lozkar-jov əstis İnvinskəj okrug vnut-reñqəj bataljonış 200 soldat-əs major Tałberg komanda uvtən. Dəlo rassledovanqo ponda əstəm Sołkamskəj Zem-skəj sudiş vremennəj oide-leñqo, ujezdnaç strjacəj ispravnik (sudja—A. P.) Pejker da guberaskəj pravlenqo çinovnik Lukin səstavən. Sud da vojskaez prisutstvije vylə-ne vişətəmən krestjana eza-setçə Bagration kuyvez vylə-bstişəmən krestjana zajavitişə, sto „pomessikkezelən vlaşt seşsa oz sussestvujt..., muhs jenlən da gosudar-lən, mibşaq niya aşpıssə oz ləddə objazannəjn povinut-çənə pomeissiklə i Pejkerliş da Lukinliş ozə mədə kuyz-bnən qekbəəm ubezdeñqoez, sijən, sto niya wəvətənə piyə“. Krestjana eza munə rytas 7 çasəz i sijən „vnutreñqəj stra-za Permskəj bataljonlən komandır major Tałberg nat-

jaditis patrul da pondis vas
sətələnə narodsə". Tałberg
kəvvəzşan, Komarov şətə
„ətik pereulok peləs vılyp
əkşisə una otır, kədə mədiss
patrulşə supkavnə qaşən da
izzezən. Sek major Tałberg
eəktis zarjaditnə pisallez i
esə ətpyr eəktis rozqitçən
kreştjanalə, no azzikə, sto
niya oız vərzə mestaiş, pri
kazitlis pervəj serengalə vıly-
nə jurrez kuza (məndoz-kə
sunb otır jurrez vevdərət—
A. P.), kər i eta mera ezi
otsav, seç, mədəz serengaş
keris zalp narod kuza, tıly-
şan, kъka rənitəmaş, əlikəs
kok pəkas, a mədəz gorsəs
pyr i sija medvərjaş çoza
kulis vir kotərtəmşan, kuişət
kontuzitəm kъnəmə. Kreşt-
jana rozqitçisə "da unazbək-
kes munisə vərə."
Gələcək (21.01.1917) 11

Озлан (24 лист) Komarov raportujte, „sto ləqəs Jogva, Kudxmkar da mukə i şeloe-zyn, kədəna prinadlezitənly graf Stroganovlə, suvtətəm“. Bagrationən vojskaez otsatən, kədə esa koşmaş mesta vylə „şledstvije konçitəməz“. Məj 1 iyun 1861 godə Gubernator Lozkarjov sis-zə carla gitə doklad, kytən priznavajtə, sto „Invenskəj okrugъи bes-porjadokkes vbd iunə sodən i sodən, poşəlanalən qə-dovołnej tolpaes vbd təmən, nylən əkşəmmes, eəkamisəda primitisə javnəj nərovı-noveqno xarakter, əddənəzək-sə-zə Jogvinskəj obsestvo-nija pozvołitise asılınbs ot-krytəj samoupristvo, kədə vərazitcisi starostaes, pisar-rezəs da mukəd şelskəj dol-zostnəj licoezəs nıən vezəmən da formalınlı pomessiklə objazınnosttezsə ispolnajıb otkazitçəmən. Eta serti, mestnəj zemskaj

ispravnik, Peremskej vnutes-
rennəj gornizonnəj batalionis
komandir, major fon-Talberg
soprovozdennoy, komanda-
ən 100 mortis, şelo Kudym-
karskəjşan munisə şelo Jog-
vaə da starajtcişə priuuditň
kreştjanasə, med nija pon-
dətcişə uzavnıe pomessiklə.
No vüdəs primitəm meraez-
şan eze loə ղek्यeəm uspex-
xez. Aprel 8 lunə, iyt lokti-
kə, kreştjana, kədnə əksisə

тъсеча морт гegr. (Gubernator javnəja sōdts—vidnə, „straxlən şinnes ьызтəs!“—A. P.), zemskəj policija pri-kazanqnoezlə raptət, eze mə-də rozqitçənə 1 sek, tolpaəs vasətəm ponda, vəli ьstəm, garnizonnəj bataljonis 8 rja-dovəj soldat, patrul, to ni jə çapkalisə nətən, izzezən da naşmeskaezən. Eta derzostəs vñpuñitits major Tałbergəs predupreditnə krestjanəs, sto ozə-kə ni ja əni-zə roz-qitçə gorttezanb, to sija lo-as vñpuñitəm nüla ьlyjib, i kъz grəzitəməs eta oz iməjt posledstvijaez, to sija i vəli grəzitəməsə vajətəm ispoñaqən-doə (depo, 25–26 listtez). Vosstavsj krestjanasə i əd-dənəkəsə vosstaqno inicia-torrezsə vartlisə.

Etə əkzekucijsə adzılış zan-dramskəj porut çıx Voronç kəvvezis, major Komarov juərtə Dəlgorukovla, sto ək-zekucijs Jögva şelois kreşt-jana vülpən, kədənə prinadle-zitənə grafiça Zoja Vladimi-rovna Stroganova ə çüalis-jü 1 lunə 1861 godə (depo, 43 list). Eta aslas raport də-nə Komarov setə „grafina Stroganova vedomstvois Jögvinskəj şelois kreştjanalış spisok kədənə vülpən kerisə telesnəj nakazanço vozmus-şənqo da mestnəj vlaştetəzə neperovinovenqo ponda“.

№ № p. p.	Nimmez da prozvaqnoez	Nakazaqno mera	Vinovnoştlən ştepen
1.	Arxip Vaşiljev Ketov	100 mort—pır spicruṭen-nezən da katorznəj uza 5 god kezə.	Ətik obsestvois siž i mukəd vedomstvoeziş krestjana vozmusszen-no ponda da soproṭivləndi i bujstvo ponda pañt aslanıñ naçalstvo-lə da voinskəj komandalə.
2.	Uştin Ivan. Guşeli-nkov	Kuimiş 100 mort—pır spicruṭen-nezən da katorznəj uza	Sposobstvujtis aslas beznraştven-nəj primerən assis odnoobsestven-nikkez vozmuseqnoe i bujstvolə da aslanıñ vlaştiezıñ nəpovinovenqno ponda.
3.	Demid Ivanov. Ssşterov	4 god kezə	
4.	Andrej Alekseev. Petrov	Rozgaezən kvatdas udarən da arrestantskəj uza 2 god kezə.	Odnoobsestvennikkez proizvolvylə, nı prikazanqo şərti, sjomsik Nekrasovəs kerkuiş plossadı vyləkksəm ponda da samoprotivzvolnəja rozgaezən Jəgvinskəj zemskəj les-nəj nadziratələs Ləşnikovəs na-zaqnu ponda.
5.	Porfirij Šemjonov Şçukov		
6.	Vaşilij Mitrofanov Busujev	Rozgaezən vitdas udarən da arrestantskəj uza 1 god kezə.	Aslas naçalstvolə, nəpokornoş da nekvuzəm ponda kəda otkaüticis şyjasənnikkez da çinovnikkez juə-təm dyləti.
7.	Proxor Jevlev Logaçev	Rozgaezən qoldas udarən, mestozbütelstvo kołemən.	Glavnəj vinovnikkezkət da pro-tivozakonnəj dejanıjaezbın zaçin-sikkezkət uçaştiye ponda.

(Delo, list № 44).
Gubernator predstavlenio,
delo şerti „zaslugaetz“
nda, major Komarov leb-
ja podpolkovnik cinəz da
ucitis deneznəj premija

Toko вəвəтсəпъ

Bormotovskaj kolxoziş
kolxoziňik Bormotov Ivan
Fjodoroviç koləm gozumə
uzalis vundan masina vъ-
lbp. Vundis 160 ga, nor-
ma veli vundıńpъ 5 ga,

Вәтҗәпъ

Kvač god-ni kyz sija izal
lə bura vundan masina
vylən i sə ponda məjma
pravlenno kəsjis şetni

Bormotovlə premija, no
ənəz sija kəşfəməs kolçça
bumaga vülbən.

Kər poluçitasə kəşjəm
premijaez? Ş. I. Çudinov

u Ot red. zam. Kalasnikov